

Historisch overzicht vanaf 1900

Het nieuwe kern- en verrijgingsdeel (GS/K/10 en GS/V/9)

BB – GS/K/10

De kandidaat kan

elementen uit het dagelijkse leven in Nederland (inclusief wonen en werken, cultureel erfgoed en tijdbeeld) uit de vijf perioden van het historisch overzicht herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

- ontwikkelingen/uitvindingen op het gebied van infrastructuur, techniek, communicatiemiddelen, vervoer e.d.
- volkscultuur (kleding, uiterlijk, muziek, taalgebruik, feesten, rituelen, sport, film/fotografie e.d.)
- monumenten / ‘tastbare’ herinneringen / industrieel erfgoed
- archieven, musea en bibliotheken
- gebouwde omgeving en landschap

voor alle vijf perioden de staatkundige kaart als behorend tot deze periode herkennen.

2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)

De kandidaat kan

de oorzaken, aanleiding, verloop en afloop van de Eerste Wereldoorlog herkennen.

- oorzaken: militarisme, nationalisme
- aanleiding: moord op kroonprins Frans Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije in Sarajevo
- verloop: aanvankelijk enthousiasme

/ vrijwilligers / loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk en België

- de Eerste Wereldoorlog gekenmerkt door: ‘moderne’ wapens en soort oorlogvoering / omvang en massaliteit / veel slachtoffers (vooral soldaten)
- afloop: wapenstilstand, vrede

de bondgenootschappen van Centraal en Geallieerden herkennen en noemen.

- Centraal: Duitsland en Oostenrijk-Hongarije
- Geallieerden: Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland (tot 1917) en de Verenigde Staten (vanaf 1917)

de kenmerkende gebeurtenissen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

- neutraliteit / mobilisatie
- opvang Belgische vluchtelingen

3 Het Interbellum / herstel en crisis (1918-1939)

De kandidaat kan

enkele bepalingen van de Vrede van Versailles herkennen en noemen.

- strafbepalingen voor Duitsland: herstelbetalingen, gebiedsafstand

de gevolgen van de economische crisis voor het vertrouwen in de democratie in

Europa en in het bijzonder voor Duitsland herkennen.

- parlementaire democratie / Republiek van Weimar
- 1929: beurscrash op Wallstreet / wereldwijde economische crisis / Duitsland extra zwaar getroffen

de belangrijkste ontwikkelingen in Duitsland vanaf de Eerste Wereldoorlog en de opkomst van het nationaal-socialisme herkennen.

- kenmerken van nationaal-socialisme / NSDAP / dictatuur
- machtsovername (1933) / afschaffing parlementaire democratie / terreur / totalitair / bewapening / gebruik maken van bestaand antisemitisme / rassenleer / vervolging van ‘niet-ariërs’ bevolkingsgroepen en van politieke tegenstanders / concentratiekampen

de volgende persoon herkennen en noemen: Hitler (Führer).

de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

- crisistijd / werkloosheid / stempelen / werkverschaffingsprojecten / handhaving neutraliteit
- persoon: Colijn

4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)

De kandidaat kan

de oorzaken, begin, verloop en afloop van de Tweede Wereldoorlog herkennen en noemen.

- oorzaken: onvrede over armoede, werkloosheid en het Verdrag van Versailles versterken in Duitsland nationalistische gevoelens
- begin: inval van Duitsland in Polen
- verloop: Blitzkrieg, Groot-Brittannië houdt stand, aanval op de Sovjet-unie, oorlog in Azië: Pearl Harbor, keerpunt: slag bij Stalingrad, D-Day de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door: 'moderne' wapens en soort oorlogvoering / totale oorlog / veel slachtoffers / bombardementen op steden
- afloop: Duitse overgave (mei 1945), Japanse overgave na atoombomben op Hiroshima en Nagasaki (augustus 1945) / einde Tweede Wereldoorlog / ontdekking vernietigingskampen / massamoorden / Holocaust

de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

- mobilisatie / Duitse inval (10 mei 1940) en bezetting / Nederlandse regering en koningshuis in ballingschap / NSB / Jodenvervolging / Februaristaking / deportaties (via doorgangskamp Westerbork naar vernietigingskampen zoals Auschwitz) / landverraders / razzia's / onderduiken / persoonsbewijzen / overleven in bezettingstijd / distributiesysteem met bonkaarten / hongervinter / bevrijding (5 mei 1945)
- personen: Anne Frank, koningin Wilhelmina
- jaarlijkse herdenkingen: 4 mei dodenherdenking, 5 mei Dag van de Vrijheid

5 Europa en de wereld (1945-1989)

De kandidaat kan

de nieuwe machtsverhoudingen tussen de Verenigde Staten (het Westen) en de Sovjetunie (het Oostblok) herkennen.

- Koude Oorlog / invloedssferen / IJzeren Gordijn / blokkade Berlijn / oprichting NAVO en Warschaupact / kernwapens als afschrikking

de volgende personen herkennen en noemen: Kennedy, Stalin en Chroesjtsjov.

enkele gebeurtenissen uit de Koude Oorlog en het einde van de Koude Oorlog in relatie tot wapenwedloop en hervormingspolitiek herkennen.

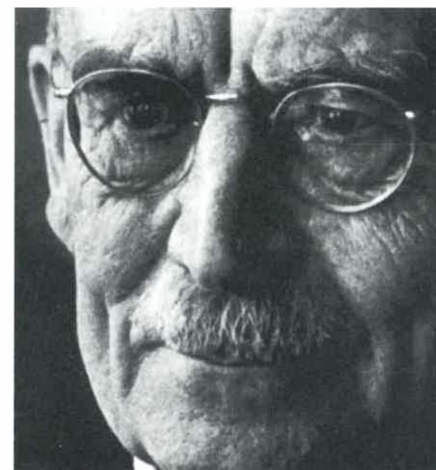
- bouw Berlijnse Muur / Cubacrisis / bewapeningswedloop
- val van de Berlijnse Muur / ineenstorting Oostblok

de volgende personen herkennen en noemen: Reagan en Gorbatsjov.

de Europese en internationale samenwerking herkennen.

- Verenigde Naties
- EGKS / (E)EG

de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

- economische veranderingen: Marshallplan / economische groei en welvaartsstijging / consumptiemaatschappij / opbouw verzorgingsstaat / sociaal-culturele veranderingen en toenemende pluriformiteit vanaf de jaren zestig: gastarbeid(ers) / jongerencultuur
- personen: Drees, koningin Juliana

6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)

De kandidaat kan

de gevolgen van het einde van de Koude Oorlog en de daardoor gewijzigde machtsverhoudingen herkennen.

- einde communistisch Oost-Europa / einde Sovjetunie / ontstaan van nieuwe staten / Duitse eenwording
- Verenigde Staten enige supermacht
- uitbreiding en veranderde rol van de NAVO (bestrijding terrorisme, samenwerking met voormalige tegenstanders uit Oost-Europa)
- terrorisme / 11 september 2001

de voortgaande samenwerking en uitbreiding van de EU herkennen.

- Europees Parlement / vorming EU / invoering van de euro

de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen.

- economische groei in de jaren negentig / de verzorgingsstaat ter discussie
- de Nederlandse rechtsstaat / individualisering
- persoon: koningin Beatrix

de volgende personen herkennen en noemen: Churchill, Roosevelt.

de bondgenootschappen van As-mogendheden en Geallieerden herkennen en noemen.

- As-mogendheden: Duitsland, Italië en Japan
- Geallieerden: Groot-Brittannië, Sovjetunie (vanaf 1941), Verenigde Staten (vanaf 1941)

De kandidaat kan

elementen uit het dagelijkse leven in Nederland (inclusief wonen en werken, cultureel erfgoed en tijdbeeld) uit de zes perioden van het historisch overzicht herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

- ontwikkelingen/uitvindingen op het gebied van infrastructuur, techniek, communicatiemiddelen, vervoer e.d.
- volkscultuur (kleding, uiterlijk, muziek, taalgebruik, feesten, rituelen, sport, film/fotografie e.d.)
- monumenten / 'tastbare' herinneringen / industrieel erfgoed
- archieven, musea en bibliotheken
- gebouwde omgeving en landschap

voor alle zes perioden de staatkundige kaart als behorend tot deze perioden herkennen en daarvoor een verklaring geven.

Startpunt 1900:

Rond 1900 was er in Europa sprake van een sterke industrialisatie. Veel Europese landen voerden een imperialistische politiek: voor de groeiende industrie moesten grondstoffen en afzetgebieden gevonden worden. Daarnaast begonnen verschillende groepen in de samenleving zich te organiseren. Zij voelden zich achtergesteld en kwamen op voor hun belangen.

1 Nederland (1900-1914)**De kandidaat kan**

de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

- verzuiling: rooms-katholieken en protestanten (confessionelen), socialisten (sociaal-democraten), liberalen
- emancipatie van arbeiders (vakbonden) en vrouwen (de Eerste Feministische Golf)
- Pacificatie: algemeen kiesrecht (actief en passief kiesrecht) / schoolstrijd
- personen: Aletta Jacobs, P.J. Troelstra, A. Kuyper.

2 De Eerste Wereldoorlog (1914-1918)**De kandidaat kan**

de oorzaken, aanleiding, verloop en afloop van de Eerste Wereldoorlog herkennen en beschrijven.

- oorzaken: militarisme, nationalisme, kolonialisme, industrialisatie, moderne (wapen)technieken, bondgenootschappen, vijandbeelden
- aanleiding: moord op kroonprins Frans Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije in Sarajevo
- verloop: aanvankelijk enthousiasme / vrijwilligers / aanvalsplan Duitsland / loopgravenoorlog in Noord-Frankrijk en België
- de Eerste Wereldoorlog gekenmerkt door: 'moderne' wapens en soort oorlogvoering / omvang en massaliteit / veel slachtoffers (vooral soldaten) / propaganda / censuur / totale oorlog / gevolgen voor het dagelijks leven
- afloop: wapenstilstand, vrede

de bondgenootschappen van Centraal en Geallieerden herkennen, noemen en beschrijven.

- Centraal: Duitsland en Oostenrijk-Hongarije
- Geallieerden: Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland (tot 1917: uitbreken Russische communistische Revolutie) en de Verenigde Staten (vanaf 1917)

de kenmerkende gebeurtenissen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

- neutraliteit / mobilisatie
- handelsbelemmeringen / schaarste aan goederen / distributiesysteem met bonkaarten
- opvang Belgische vluchtelingen

3 Het Interbellum / herstel en crisis (1918-1939)**De kandidaat kan**

enkele bepalingen van de Vrede van Versailles herkennen en noemen.

- strafbepalingen voor Duitsland: herstelbetalingen, gebiedsafstand, demilitarisatie
- ontstaan van de Volkenbond

de gevolgen van de economische crisis voor het vertrouwen in de democratie in Europa en in het bijzonder voor Duitsland herkennen en beschrijven.

- parlementaire democratie / Republiek van Weimar
- 1929: beurskrach op Wallstreet / wereldwijde economische crisis / Duitsland extra zwaar getroffen

de belangrijkste ontwikkelingen in Duitsland vanaf de Eerste Wereldoorlog en de opkomst van het nationaal-socialisme, als voorbeeld van extreem rechtse dictatuur, herkennen en beschrijven.

- kenmerken van nationaal-socialisme in relatie tot het fascisme in Italië* / NSDAP / dictatuur
- machtsovername (1933) / afschaffing parlementaire democratie / terreur / gelijkschakeling / totalitair / indoctrinatie / Lebensraum / herbewapening / gebruik maken van bestaand antisemitisme / rassenleer / rassenwetten / discriminerende maatregelen / vervolging van 'niet-arische' bevolkingsgroepen en van politieke tegenstanders / concentratiekampen

* De belangrijkste ontwikkelingen in Italië vanaf de Eerste Wereldoorlog hoeven niet gekend te worden.

de volgende persoon herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen: Hitler (Führer).

de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

- crisistijd / werkloosheid / opkomst NSB / stempelen / werkverschaffingsprojecten / gevolg van de economische crisis voor de democratie / aanpassingspolitiek / handhaving neutraliteit
- persoon: Colijn

4 De Tweede Wereldoorlog (1939-1945)

De kandidaat kan

de oorzaken, begin, verloop en afloop van de Tweede Wereldoorlog herkennen, noemen en beschrijven.

- oorzaken: onvrede over armoede, werkloosheid en de bepalingen van het Verdrag van Versailles (wens tot revanche, meer grondgebied, herbe wapening) versterken in Duitsland nationalistische gevoelens
- begin: inval van Duitsland in Polen
- verloop: Blitzkrieg, Groot-Brittannië houdt stand, aanval op de Sovjet-unie, oorlog in Azië: Pearl Harbor, keerpunt: slag bij Stalingrad, D-Day / tweefrontenoorlog
- de Tweede Wereldoorlog gekenmerkt door: 'moderne' wapens en soort oorlogvoering / totale oorlog / veel

slachtoffers (veel meer burgerslachtoffers dan in de Eerste Wereldoorlog) / bombardementen op steden / propaganda / censuur

- afloop: Duitse overgave (mei 1945), Japanse overgave na atoombommen op Hiroshima en Nagasaki (augustus 1945) / einde Tweede Wereldoorlog / ontdekking vernietigingskampen / massamoorden / Holocaust

de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen: Churchill, Roosevelt.

de bondgenootschappen van As-mogendheden en Geallieerden herkennen, noemen en beschrijven.

- As-mogendheden: Duitsland, Italië en Japan
- Geallieerden: Groot-Brittannië, Sovjetunie (vanaf 1941), Verenigde Staten (vanaf 1941)

de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

- mobilisatie / Duitse inval (10 mei 1940) en bezetting / Nederlandse regering en koningshuis in ballingschap / gelijkschakeling / NSB / Jodenvervolgung / Februaristaking / deportaties (via doorgangskamp Westerbork naar vernietigingskampen zoals Auschwitz) / collaboratie, aanpassing en verzet / 'goed en fout' / landverraders / censuur / razzia's / onderduiken / persoonsbewijzen / overleven in bezettingstijd / distributiesysteem met bonkaarten / hongerwinter / bevrijding (5 mei 1945)
- personen: Anne Frank, koningin Wilhelmina
- jaarlijkse herdenkingen: 4 mei dodenherdenking, 5 mei Dag van de Vrijheid

5 Europa en de wereld (1945-1989)

De kandidaat kan

de nieuwe machtsverhoudingen als gevolg van de Tweede Wereldoorlog herkennen en beschrijven.

- Europese mogendheden verzwakt / dekolonisatie

de nieuwe machtsverhoudingen tussen de Verenigde Staten (het Westen) en de Sovjetunie (het Oostblok) herkennen en beschrijven.

- Koude Oorlog / invloedssferen / IJzeren Gordijn / containment / blokkade Berlijn / oprichting NAVO en Warschaupact / ideologische tegenstelling tussen enerzijds kapitalisme en democratie, anderzijds communisme en dictatuur / kernwapens als afschrikking

de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen: Kennedy, Stalin en Chroesjtsjov.

enkele gebeurtenissen uit de Koude Oorlog en het einde van de Koude Oorlog in relatie tot wapenwedloop en hervormingspolitiek herkennen en beschrijven.

- bouw Berlijnse Muur / Cubacrisis / bewapeningswedloop
- glasnost / val van de Berlijnse Muur / ineenstorting Oostblok

de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen: Reagan en Gorbatsjov.

de Europese en internationale samenwerking herkennen en beschrijven.

- Verenigde Naties / Veiligheidsraad (samenstelling, vetorecht)
- EGKS / (E)EG

de kenmerkende gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen in Nederland herkennen en in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

- economische veranderingen: Marshallplan / economische groei en welvaartsstijging / consumptiemaatschappij / opbouw verzorgingsstaat / oliecrisis / werkloosheid in de jaren tachtig
- sociaal-culturele veranderingen en toenemende pluriformiteit vanaf de jaren zestig: amerikanisering / gastarbeid(ers) / migranten (uit voormalige Nederlandse koloniën) / jongerencultuur / ontzuiling / Tweede Feministische Golf / kritiek op gezagsdragers
- personen: Drees, koningin Juliana

6 Een nieuwe wereldorde (vanaf 1990)

De kandidaat kan

de gevolgen van het einde van de Koude Oorlog en de daardoor gewijzigde machtsverhoudingen herkennen en beschrijven.

- einde communistisch Oost-Europa / einde Sovjetunie / ontstaan van nieuwe staten / Duitse eenwording
- herlevend nationalisme in Europa
- Verenigde Staten enige supermacht
- uitbreiding en veranderde rol van de NAVO (bestrijding terrorisme, samenwerking met voormalige tegenstanders uit Oost-Europa)
- terrorisme / 11 september 2001

de voortgaande samenwerking en uitbreiding van de EU herkennen en de gevolgen van de globalisering herkennen en beschrijven.

- Europees Parlement, Europese Commissie, Raad van Ministers / vorming EU / invoering van de euro / democratische controle / verschil in opvatting over de mate van Europese eenwording / Europese grondwet
- op wereldniveau: uitbreiding politieke, sociale en economische verbondenheid / gevolgen voor het dagelijks leven

de kenmerkende gebeurtenissen, persoon en ontwikkelingen in Nederland in het juiste tijdsgewricht plaatsen en toepassen.

- economische groei in jaren negentig / poldermodel (overlegeconomie) / de verzorgingsstaat ter discussie / bezorgdheid over nationale cultuur (identiteit)
- invloed van media (beelden)
- de Nederlandse rechtsstaat / religieuze pluriformiteit / multiculturele samenleving / secularisatie / individualisering
- persoon: koningin Beatrix

Verrijkingsdeel GS/V/9 (alleen voor GLTL)

De kandidaat kan

- A. de opkomst en de gevolgen van het communisme in de Sovjetunie, als voorbeeld van extreemlinkse dicta-

tuur, herkennen en beschrijven van de Russische Revolutie tot de Duitse inval in de Sovjetunie (1917 - 1941).

- Russische Revolutie / communisme / rol communistische partij in de Sovjetunie (USSR) / plan-economie / kenmerken van stalinisme: vervolging van tegenstanders, geheime politie, terreur, totalitair, indoctrinatie, censuur, showprocessen, strafkampen, zuiveringen, persoonsverheerlijking, propaganda

de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen: Lenin en Stalin.

- B. de gevolgen van het nationalisme in Indonesië, als voorbeeld van nationalisme, herkennen en beschrijven van de Japanse bezetting tot de onafhankelijkheid van Indonesië (1942 - 1949).

- Japanse bezetting / houding Japan en nationalisten ten opzichte van elkaar en van Nederland(ers) tijdens Tweede Wereldoorlog / uitroepen van Indonesische onafhankelijkheid na afloop van Tweede Wereldoorlog / herstel Nederlands gezag in Indonesië / verschillen in toekomstvisie van de Nederlandse regering (Verenigde Staten van Indonesië als federale staat in een unie met

Nederland) en van de Indonesische nationalisten (Republiek Indonesië als onafhankelijke eenheidsstaat) / het Indonesisch-Nederlands conflict 1945-1949 / nationalistische beweging en vrijheidsstrijd / politieke acties / aanwezigheid Nederlandse dienstplichtige militairen / rol van de VN en de VS / soevereiniteitsoverdracht

de volgende persoon herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen: Soekarno.

- C. het ontstaan en de gevolgen van de brandhaard Israël/Palestina herkennen en beschrijven van het einde van de Tweede Wereldoorlog tot het eerste vredesakkoord (1945 - 1979).

- het ontstaan van het probleem / wederzijdse aanspraken op gebied, diaspora, zionisme, doorwerking Tweede Wereldoorlog, Arabisch nationalisme, verdeelingsplan en rol van VN, stichting staat Israël, oorlogen van 1967 en 1973, PLO, rol van de VS, economische invloed, belang van olie, bezette gebieden, vredesakkoord Camp David

de volgende personen herkennen, noemen en deze in de tijd plaatsen: Ben Goerion, Sadat, Begin, Carter, Arafat.

